

Етапи дослідного навчання

Етапи дослідного навчання	Мета роботи	Зміст навчання, спрямований на формування мовної компетенції учнів	Зміст навчання, спрямований на формування мовленнєвої компетенції учнів	Види робіт
Увідно-мотиваційний (5 клас)	Формування мотивації і свідомого прагнення до навчання української мови, актуалізація і коригування здобутих в початковій школі мовних і мовленнєвих знань, набутих умінь і навичок.	Основа слова (корінь, суфікс, префікс) і закінчення – значущі частини слова (<i>повторення й поглиблення відомостей</i>). Спільнокореневі слова й форми слова. Незмінні й змінні слова. Правопис значущих частин слова (<i>повторення</i>). Написання префіксів <i>пре-, при-, прі-</i> .	Загальне уявлення про мовлення як діяльність; види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), особливості їх. Різновиди мовленнєвого спілкування: усне й писемне, монологічне й діалогічне. Мета спілкування й адресат мовлення; основні правила спілкування: ввічливість, привітність, доброзичливість, уважність до співрозмовника, стриманість, тактовність (практично).	Редагування речень, що містять спільнокореневі слова й форми одного слова. Визначення в реченнях (текстах) і добір слів, що містять антонімічні суфікси та префікси. Аудіювання текстів фольклорних творів (колискових пісень, забавлянок, утішок), що містять слова із суфіксами, які надають слову значень зменшуваності й пестливості. Створення казки, текст якої містить слова, що надають слову значення збільшеності та згрубілості. Конструювання речень-компліментів (для привітання з днем народження, святом) з використанням слів із префіксом <i>пре-</i> . Складання опису тварини для Вікіпедії та опису тварини як героя оповідання (<i>усно</i>). Порівняння складених висловлень. Створення розповіді про

				відвідування зоопарку з використанням незмінних слів
<p>Узагальнювально – систематизувальний</p> <p>(6–7 класи)</p>	<p>Узагальнення й систематизація знань, умінь і навичок з будови слова, та вивчення й поглиблення відомостей зі словотвору, орфографії, морфології української мови.</p>	<p>Змінювання і творення слів. Твірне слово. Основні способи словотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний (відкидання від твірного слова префіксів, суфіксів і закінчення), складання основ (або слів), аббревіатури, перехід слів з однієї частини мови в іншу. Словотвірний ряд (ланцюжок). Словотвірний розбір слова. Зміни приголосних при творенні слів: іменників із суфіксом <i>-ин(а)</i> від прикметників на <i>-ський</i>, <i>-цький</i> буквосполученням</p>	<p>Види мовленнєвої діяльності (<i>повторення й поглиблення вивченого</i>). Загальне уявлення про ситуацію спілкування та її складники: адресат мовлення (той, хто говорить або пише), адресант мовлення (той, до кого спрямоване мовлення), тема та основна думка висловлення, мета й місце спілкування (<i>практично</i>). Повторення вивченого про типи мовлення.</p>	<p>Створення оповідання про віртуальну мандрівку Україною з використанням іменників, утворених від поданих прикметників (наприклад: <i>полтавський – Полтавщина; вінницький – Вінниччина</i> та ін.). Створення мультимедійної презентації (міні-сценарію мультфільму) про пригоди сучасних школярів у Запорозькій Січі (середньовічному Києві, казковій країні та ін.) з використанням прикметників із суфіксами <i>-ськ-</i>, <i>-цьк-</i>, <i>-зьк-</i> (наприклад: <i>козацький, запорозький, молодецький</i> та ін.).</p>

		<p>-чн- (-ин-). Зміни приголосних при творенні відносних прикметників із суфіксами -ськ-, -цьк-, -зьк- та іменників із суфіксами -ств(о), -зств(о), -цств(о).</p> <p>Складні слова. Сполучні о, е в складних словах.</p> <p>Творення складноскорочених слів. Правопис складних слів разом і через дефіс, написання слів з нів-; правопис складноскорочених слів.</p> <p>Творення самостійних і службових частин мови.</p>		
<p>Підсумково – рефлексійний</p> <p>(8-9 класи)</p>	<p>Моніторинг засвоєння учнями набутих мовних і мовленнєвих понять, сформованості вмінь та навичок створювати й редагувати власні висловлення залежно від ситуації спілкування,</p>	<p>Розкриття стилістичних ресурсів одиниць словотворчого, морфологічного рівнів мовної системи та їх виражальних</p>	<p>Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі, жанри й типи мовлення; засоби міжфразового зв'язку в тексті.</p>	<p>Поглиблення поняття «текст», удосконалення навичок побудови текстів різних стилів і жанрів; опанування виражальних засобів розмовного, наукового стилів мовлення.</p>

	удосконалення набутих умінь і навичок учнів.	засобів; ознайомлення зі стилістичною системою сучасної української літературної мови, поняттями «стилі», «стилістичні засоби (фонетична, лексична, морфологічна стилістика)», «функціональні стилі», «експресивні стилі», «індивідуальні стилі», «стилістичні ресурси», «стилістичні прийоми організації мовних засобів»		
--	---	--	--	--

**Вправи й завдання
для формування комплексних словотвірних умінь учнів 5–9 класів**

5 клас

1. І. Прочитайте текст. Знайдіть спільнокореневі слова, доберіть 2–3 власні приклади, поясніть, яка між ними різниця.

Білі гуси

Білі гуси летять над лугами,
В синім небі біліють снігами,
В синім небі хмарками зникають,
Довго-довго їх очі шукають.
Білі гуси на озеро впали,
Тихі води кругом *розгойдали*,
Розцвіли, як купави великі,
Довго-довго лунають їх крики.
Навмивалися, накупалися,
Нагулялися.
Закричали, знялись і полинули,
Тільки пір'я на спогад *покинули*
(Олександр Олесь)

II. Вичленуйте з тексту шість слів з ненаголошеними голосними в коренях слів; прокоментуйте.

III. Виконайте розбір за будовою виділених слів. Випишіть у три колонки префікси зі значенням завершеності дії, досягнення результату дії, кінцевий результат. Зробіть висновки.

2. І. Прочитайте текст. Поміркуйте, чи в тексті всі слова пов'язані за змістом і граматично. Відредагуйте речення, уживаючи слова в потрібній формі.

У другій половині день вітер стих. Із-за обрію стали накочуватись хмари, що громадилися все більше і більше, з білих робилися попелястими, потім стали бузиновими; нарешті завирували, закипіли і тяжко рушили вперед, підминаючи під себе небо, опускаючись все нижче і нижче, так, що на земля ставало все важче і важче дихати люди. Птахи, вириваючись у сизі присмерки степу, не могли залітати дуже далеко і високо, бо крила їх робились зволоженими, і вони опускались зовсім низько, майже до самої земля.

Потім хмари застигли, перестали рухатись, і мовчання оволоділо небо і земля, і так продовжувалося хвилину-дві; потім кілька важких і лапатих

дошових краплі упали на круг поля, з ляскотом розбилися на ньому і покотились вниз по сухій стерні. І раптом вони заскакали скрізь – по люди, по поля, по рілля прострочили раз, вдруге, згортаючи в груддя пилок, – і линув дощ... (Г. Тютюнник).

II. Це суб'єктивні враження автора про стихію природи. Асоціюйте їх із власними. Доповніть текст 3–4 реченнями. Чи використаєте спільнокореневі слова у власному уривку тексту? З якою метою?

3. I. Прочитайте текст. Уведіть у текст потрібні за змістом слова із довідки, дотримуючись правил словозміни (формотворення).

Шевченко застав лисянського дяка-маляра за роботою: він сидів у .... і на дошці починав малювати якогось .... Шевченко не йшов додому, став дивитись. І коли на мертвій дошці з-під .... маляра виглянули людські ..., мов із ..., почало виявлятися живе ..., в хлопця аж ..... пішли поза спиною: маляр видався йому за .... Він вперше одчув ідею .....

Огонь пішов по ... хлопця, і він ясно одчув у собі, ніби од сну пробудившись, одчув ..., художника. Аж руки заворушились. Здалося йому, оддав би все на світі, не хотів би ні ..., ні багатства, аби тільки навчитись так творити.

Довідка: пензль, туман, повітка, чарівник, святий, обличчя, слава, мурашки, творець, жили, творчість, очі.

II. Доповніть текст висловленням про те, чи здійснилася мрія Кобзаря. Що вам відомо про Т. Г. Шевченка – художника?

4. I. Послухайте вірш. У вірші перераховані назви дванадцяти місяців. Поміркуйте, слово **місяць** однозначне чи багатозначне. Доведіть свою думку, скориставшись тлумачним словником. Доберіть до слів **лютий** (у значенні **злий**), **квітувати** синоніми.

Січень січе, лютий лютує,
березень плаче, квітень квітує.
Травень під ноги стеле травицю,
червень складає сіно в копиці.
Липень медовий бджілок чарує.
Серпень чудовий булку дарує.
Вересень трусить груші в садочку.
Жовтень гаптує клену сорочку.
Йде листопад, застеля килими.
Грудень надходить – початок зими
(Ф. Петров)

II. Поясніть, як ви розумієте значення сполук слів «січень січе», «лютий лютує», «квітень квітує»? Чи ці слова спільнокореневі? Обґрунтуйте. Чому, на вашу думку, для опису інших місяців автор не використав спільнокореневих слів-дієслів?

III. Вигадайте власні, спільнокореневі до назв місяців слова-дієслова, що «пояснюють» суть кожного із них. Які суфікси використаєте? Аргументуйте. Уведіть вигадані слова в невеликий текст-розповідь (5–6 речень) про місяці року. Як ви гадаєте, чи зрозуміють зміст вашого тексту слухачі / читачі? Чому? Зробіть висновки.

5. I. Прочитайте текст. З'ясуйте, про яке дерево йде мова. Знайдіть у тексті слова-підказки. До кожного абзацу доберіть заголовок. Складіть план висловлення. Усно перекажіть текст.

За будь-якої пори року ці дерева милують зір густою темно-зеленою барвою. Але особливо взимку, на тлі яскраво-білого снігу.

Можливо, саме цим і уславилося дерево в народі. Воно стало супутником зимового свята, якого завжди очікуємо з новими надіями та сподіваннями. Про цю врочисту подію і в загадках мовиться. Наприклад: «І літом, і зимою одне вбрання у нас, а можна нас побачить, як рік почався в вас».

Темно-зелена красуня й біля людських осель росте. Узимку, коли всі дерева в саду голі, а навколо білі сніги, це дерево й справді звеселяє обійстя, нагадуючи про весняні дні пишного квітування (А. Кондратюк).

II. Виразно прочитайте речення першого абзацу, дотримуючись правильної інтонації кінця речення. У другому абзаці виділіть слова, на які падає логічний наголос. Доберіть до них спільнокореневі.

III. Складіть невелику розповідь з елементами опису про новорічне дерево, з яким ваша родина зустрічає зимові свята. Поясніть ваше ставлення до вибору штучного чи природного дерева для окраси оселі. Подискутуйте з тими, хто має іншу думку. Доберіть 2–3 переконливі аргументи на підтвердження власної позиції та контраргументи на для спростування позиції опонента.

6. I. Відновіть текст народної казки, вставляючи необхідні за змістом слова. Доберіть заголовок. Усно дайте характеристику речення за метою висловлення й інтонацією (емоційним забарвленням).

Були собі .... та .... Пішли вони у поле жито жати та взяли з собою глечик... . Бабка каже до ...: «Де б глечик з ... поставити?». «Постав, стара, в кущик», – відповідає ....

... послухала ..., пішли вони жати на поле. А ... прибігла ... та й випила ..., але голови із глечика назад не вийме. Крутить ... головою та й каже: «Ну,

гличик, пожартував та й годі, випусти мою головоньку!». А гличик не одстає. «Не одстаєш, так я тебе утоплю!» – каже....

Побігла до річки гличика топити. Всунула голову в воду – набрався повен гличик води. Так і потягнув ... у воду.

II. Знайдіть у тексті слова з однаковим коренем. Це форми слова чи спільнокореневі слова? Доведіть думку. Поміркуйте, яка їхня роль в тексті?

III. Яка мораль цієї казки? Перекажіть казку, дотримуючись потрібної інтонації. За допомогою яких засобів ви досягли зв'язності тексту?

7. I. Прочитайте. Які ключові слова розкривають тему висловлення, а які містять головну думку тексту? Поясніть лексичне значення виділеного дієслова. Яке з виділених дієслів вживається в прямому значенні, а яке – в переносному? До якого стилістичного прийому вдається автор у використанні дієслова *сідати* у наведеному тексті?

Мати зайшла знадвору в хату і, поклавши оберемок дров біля печі, сказала: – А мороз уже сідає.

Василько швидко вдягнувся, взув теплі валянки і гайда за поріг: цікаво, як сідає мороз?..

А мороз, видно, й справді сідає. Сідає інеєм на кожній гілочці і бадилинці, сивими візерунками на шибках по хатах (Є. Гуцало).

II. Доберіть спільнокореневі слова до слова *сідати*. Чи можна ввести їх у текст у сполученні зі словом *мороз*? Обґрунтуйте думку. Зробіть висновки.

6 клас

1. I. Прочитайте. Визначте стиль висловлення. Знайдіть у ньому повнозначні частини мови з емоційним забарвленням. З'ясуйте, які суфікси сприяють цьому.

Весна, весна, весняночко,
Прийди до нас, подояночко!
Прийди до нас, теплом утіш,
А ти, сонечко, світи ясніш!
Ти, густий дощику, упади
На городи, на левади, на сади
(Народна творчість)

II. Доведіть чи спростуйте думку, що суфікси з емоційним забарвленням, приєднуючись до кореня, змінюють / не змінюють значення слова, вносять / не вносять додаткові відтінки означально-обставинного й експресивного характеру.

2. І. Прочитайте, поясніть, як записати подані речення, щоб утворити текст. До якого стилю належить текст? Доберіть із дужок іменники з емоційно-експресивними суфіксами, що відповідають змісту пропонованого уривку.

Чи знаєте ви? Ластівка відшукує довге кінське (волосячко, волосся, волосище, волосюра), приліплює до (гніздечка, гнізда, гніздів'я). Коли (пташенятка, пташенята, пташечки) ластівки підростають, батьки прив'язують їх. А другий кінець (волосина, волосинка, волосинонька, волосище) намотує (пташка, пташечка, пташина, пташеня, пташенятко) на (лапу, лапоньку, лапку, лапусю). Це робиться для того, щоб (дітоньки, діточки, дітиська, діти) не випали з гнізда (За Д.Чередниченком).

ІІ. Доведіть чи спростуйте думку, що такі суфікси, як правило, надають словам і висловленням певного стилістичного забарвлення, тому частіше їх використовують зі стилістичною метою.

3. І. Прочитайте текст. Доберіть заголовок. Поясніть свій вибір. Що нового ви дізналися, прочитавши цей текст? Назвіть іменники. Подумайте, чому так багато назв має перший місяць осені. Визначте спосіб творення складних слів.

Відчиняє двері осені вересень. Кажуть, він красне літо проводить, золоту осінь зустрічає. Є припущення, що назву місяць дістав за буйне цвітіння у гаях медоносного вересу. А люди старшого віку й понині кличуть його «руєн», «ревун», «зарев». Він же «золотоцвіт», «багрянець», «падолист». Відомі й такі поетичні назви «вечір року», «первісток осені», «срібнопавутинник» (З кн. «Калейдоскоп цікавих знань»).

ІІ. Складіть есе про один із місяців осені, використовуючи складні назви місяця осені майстрів слова чи створені самостійно. Які словотвірні засоби для утворених самостійно слів використали? Спробуйте пояснити вибір.

4. І. Знайдіть у тексті прикметники, визначте розряди їх. Доберіть спільнокореневі слова до прикметників. Визначте спосіб творення складного прикметника. З якою метою його використано в тексті?

Тимко, косячи шовк трави, одного разу на повному розгоні зупинив косу і, кинувши її на землю, присів *навпогінки* і обережно, лагідно розгорнув пальцями густий кущик трави: у зеленому затишному храмі, вся переплетена золотими нитями сонця, на високому гінкому стебельці росла лугова цариця – ромашка. Це, мабуть, була найпрекрасніша в світі квіточка: рівна, висока, з сумно нахиленою набік яскраво-жовтою, в білих ніжних прозорих

пелюсточках голівкою, ще й зверху прикроплена дрібною, як вістря сталльної голки, росинкою. (Г. Тютюнник).

II. З'ясуйте значення позначеного курсивом слова за тлумачним словником. Якщо слово не зафіксоване в словнику, як з'ясувати його значення? Зробіть висновки про асоціативну обробку значення слова з опертям на його значущі частини та контекст.

5. I. Послухайте поетичний текст. Хто, на вашу думку, «вона»? Обґрунтуйте відповідь.

Вона – в бруньках блискучих на каштані,
в снігу рудому, у струмках брудних,
що чистим сріблом грають у тумані,
мов бруд ніколи й не торкався їх.

Вона – у краплях, що спадають дзвінко
із голих віт, які стрясає птах,

вона – в підсніжній зелені барвінку,
в сережках на березових гілках

(М. Рильський)

II. Доберіть заголовок. Визначте, до якої частини мови належать виділені логічним наголосом слова. Послухайте текст без займенників. Чи змінився зміст його? Чому? Які ще повнозначні частини мови вказують на предмети, ознаки?

III. Знайдіть у тексті, спроектованому на екрані, похідні слова, визначте спосіб творення їх. Доберіть до них твірні, утворіть словотвірні пари. За кореневим гніздовим словником з'ясуйте, наскільки потенційно словотвірною активним є той чи той корінь. Зробіть висновки.

6. I. У частин мови, як і в людей, є свої «професії». «Професія» дієслова – діяти. Прочитайте виразно вірш. Знайдіть у ньому слова, що означають дію.

Той хоче стати капітаном,
Той космонавтом хоче бути...
Я теж подумав: ким я стану?
Яку в житті обрати путь?
Професій безліч є цікавих,
Але свою вгадати як?
Щоб добре діло й добра слава?
І я собі міркую так:

Потрібно лікувати хвороби,
Водить у космос кораблі...
А можна б інженером стати.
Учителем – дітей учить,
Складним наукам навчати,
І головній: як треба жити.
Та я ж із роду хліборобів,
І родовід мій од землі...

(О. Орач)

II. З'ясуйте лексичне значення слів *професія* і *фах*, скориставшись тлумачним словником.

III. Складіть «Словничок назв професій», з'ясуйте спосіб творення іменників жіночого роду – назв за професією та іменників чоловічого роду – назв за професією. Зробіть висновки.

Наприклад: *Програміст* – фахівець, який розробляє методи складання програм для електронних обчислювальних машин.

IV. Складіть невеликий твір-роздум (6–7 речень) на тему «Хто і що впливає на вибір професії?». Наведіть принаймні два доречні й переконливі аргументи.

7. I. Прочитайте виразно вірш. Знайдіть слова зі зменшено-пестливими суфіксами, виділіть ці суфікси. Поміркуйте, яку функцію в тексті виконують слова зі зменшено-пестливими суфіксами?

Спить мій малесенький, спить мій синок...
Спить він, наслухавшись дивних казок.
Нащо ж ти віченьки знову розкрив?!
Спи, моя пташко, то вітер завив.
Стогне і виє уже він давно,
Б'ється і стука у наше вікно...
Геть, розбишако, в далекі степи!..
Спи, моя ластівко, солодко спи!
Ось уже й вітер зовсім занімів...
Мабуть, заснуть під намет полетів...
Холодно зараз в лісах і лугах –
Все потонуло в глибоких снігах.
Бігають зайчики, мерзнуть, тремтять,
Затишок хочуть собі відшукать.
Ось, вони вгляділи, кущик стоїть, –
Годі! Давно вже лисичка там спить.
Кинулись знову кудись на грядки –
Ой, там ночують сьогодні вовки.
Краще ви в поле біжіть, за лісок...
Знайдете там ви соломи стіжок –
Глибше забийтесь, зарийтесь в снопки,
щоб не знайшли вас голодні вовки...
Спи ж, мій малесенький, годі гулять...
Зайчики білі давно уже сплять.

(Олександр Олесь)

II. Випишіть з вірша повнозначні слова, будова яких відповідає таким схемам: префікс-корінь, корінь-суфікс, префікс-корінь-суфікс. Виконавши завдання, зробіть висновок про те, як відрізнити префіксальний чи суфіксальний спосіб творення від префіксально-суфіксального.

III. Наведіть по 2–3 приклади слів, утворених префіксальним, суфіксальним і префіксально-суфіксальним способами. Відповідь обґрунтуйте.

8. Перекажіть докладно текст, використовуючи ключові слова і словосполучення: *клаптик синьої хмари, простір неба, тріщина, презлі вітри, хмара, мокрі паруси, звуки грози, розквітла земля, зелені шати*. Які способи зв'язності тексту використаєте? Зробіть висновки про роль словотвірних засобів у забезпеченні зв'язності тексту.

9. I. Прочитайте текст. Поміркуйте, у якому реченні висловлена основна думка. Чи погоджуєтеся ви з автором?

***

Якось дикий кінь зустрів прирученого і став ганьбити його за рабство. Але той твердив, що він – вільний, як вітер.

Якщо так сказав дикий кінь тоді для чого служить те знаряддя, що маєш між зубами. Це уздечка відповів приручений кінь. Один з найкращих засобів, що дає силу. Так, але що означають ті паски, які прив'язані до неї? Вони не дають їй випасти мені з рота, коли я надто лінивий. А що скажеш про сідло питав далі дикий кінь. Часто полегшує мої муки відповів приручений кінь. Коли сили зовсім покидають мене, я сідаю в нього і їду верхи.

Нема нікого гіршого від раба, який цілує свої кайдани, і від людини, яка вибачає собі недобрі звички, в'язнем яких вона є (Б. Ферреро).

II. Спишіть, передаючи речення другого абзацу у формі реплік діалогу (I варіант), у формі прямої мови (II варіант), у формі непрямої мови (III варіант). Порівняйте мовні засоби оформлення їх. Яку роль у мовному оформленні відіграють засоби словотвору?

III. Назвіть прикметники вищого й найвищого ступенів порівняння, поясніть правопис. Знайдіть інші якісні прикметники й утворіть їхні ступеневі форми. Укажіть спосіб творення.

IV. Створіть діалогічне єднання, що заперечує або стверджує думку, висловлену в останньому реченні тексту.

10. I. Прочитайте тексти. У якій ситуації спілкування може бути використаний кожний текст?

1. З самого ранку йшов дрібний дощ, змінюючись теплим сонячним сяйвом; була постійна погода. Небо то затягувалось пухкими хмаринками, то раптом розчищалось на мить і тоді із-за хмар з'являлася блакить, ясна та лагідна, мов чарівне око.

2. У Києві і передмісті сьогодні мінлива хмарність, подекуди невеликий дощ. Вітер слабкий. Температура вдень 15–17 градусів.

3. – Сьогодні тепло? – запитала сестра, збираючись до школи.
– Ні, не дуже. Одягай плащ. Схоже, дощ буде.

II. Чи можна, зберігаючи мовленнєву ситуацію, поміняти тексти?

III. Порівняйте тексти за змістом. Як при зміні завдання мовлення змінюється зміст висловлення (назвіть конкретні ознаки осіннього дня, що є в першому описі і відсутні в другому і третьому текстах; зверніть увагу на стислість характеристики осіннього дня в третьому тексті й на наявність практичної поради, якої немає в двох попередніх текстах)?

IV. Яку роль у тексті відіграють прикметники? У тексті якого стилю їх більше? Аргументуйте.

V. У всіх реченнях виділіть прикметники; визначте відмінки, у яких вони вжиті. За граматичним словником української мови (словозміна) з'ясуйте їхню відмінкову парадигму. Зробіть висновки.

11. I. Прочитайте мовчки уривок з повісті «Зачарована Десна». Дайте оцінку вчинкові Сашка. Подискутуйте, чи можна якось виправдати поведінку хлопчика.

Тікаючи од дідового реву, одного разу стрибнув я з-під порічок прямо в тютюн. Тютюн був високий і густий-прегустий.

Погулявши коло бджіл і наївшись огіркових пуп'янків, натрапив я на моркву. Більш за все чомусь любив я моркву. Вона росла в нас рівними кучерявими рядочками скрізь поміж огірків. Я оглянувся, чи не дивиться хто. Ніхто не дививсь. Навколо тільки дрімучий тютюн, мак та кукурудзяні тополі й соняшники. Чисте полуденне небо, і тихо-тихо, немовби все заснуло. Одні тільки бджоли гудуть та десь з-за тютюну, від погребні, доносивсь *дідів* рик. Тут ми з *Піратом* і кинулись до моркви. Вириваю одну – мала. Гичка велика, а сама морквина дрібненька, біла і зовсім не солодка. Я за другу – ще тонша. Третю – тонка. А моркви захотілось, аж тремчу весь! Перебрав я цілий ряд, та так і не знайшов ні одної. Оглянувся – що робить? Тоді я посадив усю моркву назад: хай, думаю, доростає, – а сам подався далі шукати смачного (О. Довженко).

II. Від іменників, позначених курсивом, утворіть форму кличного відмінка. Поміркуйте, як з'ясувати, чи правильно ви визначили форму кличного відмінка? Використайте їх у ролі звертань у самостійно складених реченнях.

III. Чи можете ви пригадати якусь подібну ситуацію зі свого життя? Як ви почували себе? Що думали, коли вона закінчилася? Які висновки для себе зробили?

IV. Подумайте, чи варто хвалити або засуджувати якісь вчинки людей. Як це краще робити: позаочі або прямо, у вічі? Який тон і які слова треба обирати при цьому? Про які правила спілкування треба пам'ятати?

7 клас

1. І. Дайте назву тексту, визначте тип і стиль мовлення. Відповідь обґрунтуйте.

Демократизація, лібералізація та інформатизація сучасного суспільства впливає не лише на саму людину, але й на її мову, яка, будучи основним засобом комунікації, зберігає ознаки іманентної стабільності та цілісності й водночас перебуває в безперервному русі, що забезпечує її *життєздатність*. У динамічній системі мови немає жодної сили, що гарантувала б збереження регулярності, властивої тому чи тому явищу. *Мова* стає мобільнішою, стимулює мовні процеси, що задовольняють потреби її представників, відчутно реагує на ту чи ту ситуацію спілкування, створює умови для відповідних змін і, зрештою, *модифікує мовленнєву поведінку своїх носіїв* (Ж. Колоіз).

ІІ. З'ясуйте спосіб творення підкреслених слів. Доведіть, що ці слова мають суфікси книжного забарвлення. Утворіть від них дієслова. За граматичним словником української мови (словозміна) з'ясуйте парадигму дієвідмінювання їх.

ІІІ. Приєднуючись до невідповідних основ (слів знижено-побутового забарвлення), такі суфікси надають їм розмовно-іронічного забарвлення: *бабизм-ягизм, наплювизм, хвостизм*. Складіть текст-жарт (5–7 речень) для шкільної газети, використайте самостійно утворені слова із книжними суфіксами, приєднаними до невідповідних основ. Зробіть висновки про роль словотворчості у створенні «настрою» тексту.

2. І. Прочитайте текст спочатку мовчки, потім уголос. Визначте його тему й основну думку. Поміркуйте, чи можна замінити дієслова минулого часу дієсловами теперішнього часу, зберігаючи смисл висловлення. Знайдіть у тексті іменники, утворені від дієслів, визначте спосіб творення їх.

Наші предки розумілися на рослинах. Вони збирали цілющі трави саме тоді, коли ті ставали найбільш корисними: у час цвітіння, повного дозрівання чи тільки на початку росту. При цьому в одних рослин збирали тільки квіти й насіння (кмин), в інших – коріння й плоди (шипшина, глід), а ще в інших – стебло з листям (м'ята, любисток, материнка, чебрець тощо). Кохалися українці у розведенні квітів, прикрашали ними свої оселі. Як своєрідний оберіг доглядали мальви (За О. Ковальчуком).

ІІ. Утворіть словотвірний ряд до слів *предки, оселя*. Скористайтесь кореневим гніздовим словником української мови. З'ясуйте засоби вираження словотвірних значень кожного слова словотвірного ряду.

3. І. Прочитайте виразно текст. Визначте стиль мовлення. Як інтонація впливає на сприйняття змісту тексту?

Косарі

Косили два косарі – батько й син:

– Ой, – каже батько, – як же ми мало вкосили!

– Ет, – каже син, – ви старі, я молодий, кому ж тут було косити?

Але сіли вони полуднувати.

– Ой, – каже батько, – як же ми багато з’їли!

– Ей, – відказує син, – ви – чоловік і я – чоловік, чи ж не було кому їсти?
(Нар. творчість).

ІІ. Хто такі «косарі»? Чи можемо утворити іменник, що вказує на жіночу стать особи за цим видом заняття? Як вважаєте, чому?

ІІІ. Поміркуйте, яку роль у житті людини відіграє дотепне слово? Чи можна обійтися без вигуків у діалозі? Чому? Утворіть від вигуків дієслова неозначеного способу. Укажіть спосіб творення їх. Уведіть у діалог батька з сином.

ІV. Поясніть, яку роль відіграють у тексті спільнокореневі слова? З’ясуйте засоби вираження словотвірних значень кожного з них.

4. І. Послухайте текст. Поміркуйте, якій нормі етикету присвячено оповідання? Підготуйте усний переказ тексту від першої особи.

Лісовою стежечкою йдуть батько та маленький син. Довкола тиша, тільки чути, як десь далеко стукає дятел та дзюрчить у лісовій гущавині струмочок.

Аж тут син побачив: назустріч їм іде бабуся з ціпком. «Тату, куди вона йде?» – питає син. «Зустрічати або проводити, – загадково відповідає батько й усміхається. – Ось як ми зустрінемося з нею, ти скажи їй одне-однісіньке слово: «Здрастуйте!». «Навіщо ж із нею вітатися? – дивується син. – Вона ж зовсім нам незнайома». «А ось зустрінемося, скажемо їй це слово, тоді й побачиш навіщо».

Ось і бабуся. «Здрастуйте!» – каже син. «Здрастуйте!» – каже батько. «Здрастуйте!» – усміхається бабуся.

І хлопчик тоді здивувався: все довкола змінилося. Сонце засяяло яскравіше. Верховіттям дерев пробіг легенький вітерець, і листя заграло веселіше, затремтіло. У кущах заспівали пташки – раніше їх не чути було.

На душі в хлопчика стало легше (За В.Сухомлинським).

ІІ. Назвіть прислівники, вжиті в тексті. Від яких частин мови утворено їх? Яким способом? Обґрунтуйте думку. З якою метою вжито в тексті прислівники?

ІІІ. Поміркуйте, чи нормативна в українській літературній мові формула мовленнєвого етикету «Здрастуйте»? Доберіть синонімічні формули

мовленнєвого етикету зі спільнокореневими словами. Прокоментуйте спосіб творення їх. Зробіть висновки про варіативність етикетних формул залежно від стилю мовлення й ситуації спілкування.

5. I. Прочитайте виразно текст. Доберіть заголовок. Поміркуйте, якої інтонації слід дотримуватися, читаючи цей текст. Які почуття він викликає? Чому чумацькому отаману не спиться в сонному таборі? Перекажіть текст, доповнюючи своїми міркуваннями.

Край шляху, в долині, згасаюче вогнище. Білий димок, хвилюючись, здіймається догори понад чумацьким табором, що чорніє у пільмі здоровими мажами, немов якесь дивоглядне чудовисько. Табір ще спить. Степова тиша **жадливо** підхоплює всі звуки... Ось чутно, як сопуть **вгодовані** воли, жвакаючи росяну траву... Деся за комишами в озері **кумкають** жаби, гуде бугай...

Табір ще спить, а по табору ходить отаман... Від буйного вітру, від ясного сонця змарніле обличчя цього повито задумою й смутком. І хто його зна, яку думу думає чумацький отаман у степу серед ночі, чого немов **журно** йому, **важенько** на серці? Чи тим, що сторона *чужая, далекая*, чи то тим, що згадалась родина *близькая*, дружина *вірная*, а чи серце віщує якусь лиху пригоду в цьому степу широкому? Хто його зна, а тим часом сон тікає від очей, і ходить отаман по сонному табору, поглядаючи то на товаришів своїх, що сплять навкруги багаття, то на далекі обриси степу, що мріє крізь синю імлу. Але помалу-малу синя імла стає прояснілою, східний край неба облитий широким усміхом світання... (За М. Коцюбинським).

II. Визначте в тексті активні і пасивні дієприкметники. Поясніть спосіб творення їх.

III. Визначте частиномовну приналежність і спосіб творення позначених темним курсивом слів. З'ясуйте засоби вираження словотвірних значень кожного з них і роль в розкритті чи уточненні задуму автора.

IV. Поясніть, з якою метою автор тексту використав повні форми прикметників.

8 клас

1. I. Прочитайте текст. Зробіть висновок про те, як у давні часи добирали імена для дітей.

Ще одна батьківська турбота – вибрати дитині ім'я. У давні дохристиянські часи імена мали служити оберегами для людей. Тому їх вибирали довго й старанно. Нерідко новонародженим давали імена, що виражають силу: Лев, Орел, Вовк, Живко. А Захворай, Нелюб, Некраса мали відлякувати злих духів. Були й такі, що висловлюють замилювання дитиною, любов: Милюк, Любава, Красава, Любим. Побажання щодо характеру й

поведінки людини в майбутньому виражали такі імена, як Добр, Горд, Храбр. Називали дітей іменами Ждан, Зван, Первак, Третяк, що засвідчували очікуваність немовлят, порядок їх приходу в життя. А що, на вашу думку, означають імена Ярослав, Всеволод, Ратобор, Добромисл, Любомила, Вірослава? (За Г. Передрій).

II. Дайте відповідь на питання, поставлене в останньому реченні, дослідивши спосіб творення запропонованих імен. Запишіть ці імена в кличному відмінку.

III. Усно визначте відмінки, у яких ужиті іменники-загальні назви в тексті.

IV. З'ясуйте парадигму дієвідмінювання підкресленого слова за граматичним словником української мови (словозміна). Зробіть висновки.

V. Перебудуйте друге речення так, щоб імена було вжито в кличному відмінку. Поміркуйте, як з'ясувати, чи правильно ви визначили форму кличного відмінка? Виконайте синтаксичний розбір речення.

VI. Чи знаєте ви, що означає ваше ім'я? Якщо не маєте точної інформації, пофантазуйте. Свої думки запишіть.

2. I. Прочитайте текст.

На цікаву *антитему*
Молодий *антипоет*
Написав *антипоему*.
Залітає в кабінет,
Де сидів... таки ж – редактор
(«Анти» тут я не вживу!).
Привітався з *антитактом*:
– Маю *антиріч* нову!
Антиприма!..
Та редактор,
В плани вглибившись свої:
– Залишайте...
Ми негайно
Антивидамо її...

II. Поміркуйте, до якого жанру належить поетичний текст? Обґрунтуйте думку.

III. Визначте частиномовну приналежність і спосіб творення позначених курсивом слів. З'ясуйте значення префікса *анти-* та співзвучного йому іменника *анти* за 20-томним тлумачним словником. Зробіть висновки.

IV. З'ясуйте чи фіксує тлумачний словник усі використані автором слова з префіксом *анти-*. Якщо словник не фіксує їхніх значень, з опертям на які значущі частини слова ми розуміємо, про що йде мова в тексті? Зробіть висновки про доречність / недоречність авторської словотворчості.

IV. Назвіть засоби зв'язку речень у тексті. Поміркуйте, яку роль у зв'язності тексту відіграють словотвірні засоби?

V. Зробіть синтаксичний аналіз речення, у якому є внесення.

VI. Напишіть твір-замітку дискусійного характеру з теми «Графоманія як феномен сучасної “культури”», поясніть значення слова «графоманія», використайте речення із внесеннями, підготуйтеся до короткого виступу (3–4 хвилини).

3. I. Прочитайте. З'ясуйте, текст це чи речення. Обґрунтуйте думку.

Мені дуже страшно дожити до того моменту (чи часу), коли
дзвінкосерйозний Малишко, або лютодотепний Воскрекасенко, чи несміливо-
сміливий Смілянський, чи колючий Маківчук, чи їйбогужялюблюприроду
Новиченко, чи авиколінебудьтягли Гончаренко, чи
недайбогхтонебудьдізнаєтьсясяцяспінінгіст Вільховий, чи
їйбогуятоваришііобов'язковопоїдуаякжеж Копиленко, чи
татамдвіщучкийодинокунчик Дорошко, чи
поїхалибачилинестрілялиакстрілялиневлучили Рильський, чи
можеайбожеіябпоїхавтаквонаякстріляєтакбахаєаптичкажвонахочезити
Тичина, чи івменебуласобачечкачорнахорошаіяїйбогумисливець Корнійчук, чи
ойцовименіговоритєябільшефутболіст Смолич, чи
ойохотавонаменепродменамочить Яновський, чи
словочестіубившіістотнайшоводну Чалий, чи
івменепесгавкаєаяжодинавменехазяїн Склярєнко, чи
нащоменімисливськарушницяколятойщогреблірвав Воронько, чи
австалинградемынеохотились Палійчук, чи
актоєгознаєтстреляєтнестреляєт Ушаков, чи
ярославмудрийтежходивналови Кочерга, – от коли ці всі коли-небудь
скажуть: «Остап Вишня – старий!» – І, збираючись на полювання, додадуть:
«Не турбуйте його!» – Я того ж часу – візьму й помру! (За Остапом Вишнею).

II. Поміркуйте, чому висловлення і сприймати, і вимовляти складно. Обґрунтуйте думку.

III. Поміркуйте, чи порушено автором мовні норми? Якщо порушено, то навмисно чи ненавмисно і з якою метою?

IV. Визначте частиномовну приналежність, синтаксичну роль і спосіб творення позначених курсивом слів. Зробіть висновки.

V. Доведіть чи спростуйте думку, що словотворчість автора можлива й доречна у будь-якому стилі й жанрі мовлення.

4. I. Спишіть, поставте слова, подані в дужках, у потрібній формі. Знайдіть слова: 1) утворене від прикметника безсуфіксним способом; 2) утворене від прикметника суфіксальним способом.

(Широкий) (рівний) промені сонця, яке ще не підбилося над хатами, запалюють (ранковий) блакить, і вона горить, сяє, дзвенить (чистий) й (первородний) свіжістю. Недоречно (довгий), (неспокійний) ніч позаду. Диво дивне, яку (величезний) (цілющий) силу має природа. Кожного ранку сходить сонце, і на душі стає не так, як уночі. І куди тільки зникають сумніви, страждання й переживання, (зумовлений) самотністю. Усе значно простіше і легше, ніж видавалось. (Могутній) зарядом бадьорості природа кожного ранку відроджує, оживляє, оновлює людей (В. Биков).

II. Прокоментуйте роль словотвірних засобів у забезпеченні зв'язності слів у реченні, речень у тексті.

III. Підкреслене слово запишіть у формі родового відмінка однини, позначте закінчення. Аргументуйте вибір.

IV. Випишіть п'ять якісних прикметників, утворіть від них усі ступеневі форми. Поясніть спосіб творення.

V. Доведіть або спростуйте думку, що той чи той варіант слова / словоформи автор висловлення обирає на інтуїтивно-імітативному рівні.

5. I. Прочитайте текст. Визначте його тип і стиль (підстиль). Поясніть орфограми та пунктограми у тексті. Обґрунтуйте думку.

Як відомо, головна мета реклами – викликати в потенційних споживачів інтенцію придбати рекламований товар, а отже, рекламний текст повинен бути оригінальним, коротким і створювати асоціативні зв'язки між текстом реклами й товаром. Щоб привернути увагу покупців, рекламісти неодмінно використовують нове «оригінальне» слово. Особливістю рекламних okazіоналізмів є те, що більшість з них творяться від назви товару, що рекламується: «фантануй пригоди» – від назви напою Fanta; «дірольна чистота та свіжість» – від назви жувальної гумки Dirol; «шейканемо, бебі» – від назви напою Shake; «не гальмуй – снікерсуй», «снікерсуй по-новому», «снікерс-урбанія» – від назви шоколадного батончика Snikers; «дивись на світ по-ковбасному» – від назви рекламованого товару «ковбаса»; «щоденно, якісно, газетно» – від «газета»; «тканеманія тільки у нас» – від слова «тканина» (з рекламного магазину, що продає тканину) (С. Купіна).

II. Проаналізуйте тексти рекламних слоганів з тексту та з'ясуйте, які речення (за будовою) переважають в них. Доведіть думку. Визначте спосіб творення okazіоналізмів. Зробіть висновки.

III. З рекламних роликів, біл-бордів, слоганів випишіть 4–5 okazіоналізмів, поясніть спосіб творення їх. Доведіть, що okazіоналізми утворюються за наявними в мові словотвірними моделями й надають контексту нових семантичних відтінків.

IV. Створіть рекламний слоган, якому використайте власний okazіоналізм. Обґрунтуйте його значення, спосіб творення, доречність

вживання. Поміркуйте, які речення (за будовою) будуть більш доречними в текстах такого жанру?

9 клас

1. І. Прочитайте текст. Поясніть уживання розділових знаків. Визначте тип за будовою 1 і 2 речень. Знайдіть у тексті антоніми, визначте стилістичну роль їх. Знайдіть у тексті слова, що утворилися шляхом переходу однієї частини мови в іншу. Відповідь обґрунтуйте.

Правду казали римляни, що поетом не можна стати, поетом народжуються. Такою *поеткою* з Божої ласки була Олена Теліга. З'явилася вона, спалахнула й згоріла на тяжкім та сірім, потім криваво-червонім небі війни й революції, неначе блискуча зірка, лишаючи, хоч згасла фізично, яскраве світло по собі, яке палахкотітиме нащадкам.

Таким був і стиль її поезії. Ставила до себе, як до поетки, великі вимоги. Цим пояснюється невелика числом кількість її поезій.

Мала геніальний дар в'язати близьке з далеким, нинішнє з майбутнім або з учорашнім. У зерні вже бачила рослину, у цвіті – плід, у житті – смерть, у смерті – життя...

У поезії Олени Теліги – шляхетність ліній, лаконізм виразу, незвичка доцільність будови. Ця будова пнеться вгору, через край, за межу, у простір, у повітря, понад мури, рветься з нестримною силою на кам'янистий верх, на найвищий шпиль, пнеться в далечінь, наче нап'ятий лук. Стрункість лінії, пружність будови. Загальне враження чогось, що піднімає душу від приземленого, сірого, буденного – у небо, у височину (За Д. Донцовим).

II. Доведіть або спростуйте думку, що позначене курсивом слово є нормативним у будь-якому стилі мовлення. Знайдіть 2–3 переконливі аргументи та проілюструйте прикладами свою відповідь.

2. І. Прочитайте уривок з вірша. Поясніть написання слів з *не*. Визначте частиномовну приналежність їх і спосіб творення.

Незабутнє – забудеться.
Неможливе – не здійсниться.
Навіть чисте забрудниться,
Тільки пісня залишиться.
Не розхлюпана веслами,
Не розгойдана соснами,
Не розтрачена веснами,
Не зів'ялена осінню.
Тільки пісня – як полум'я!
Як нескорений вітер!
Тільки пісня – як молодість

Над життям
І над світом!

(Ганна Чубач)

II. Умотивуйте кожну пунктограму правилами. Виконайте синтаксичний розбір позначених курсивом речень (підкресліть члени речення, побудуйте структурну схему, дайте загальну характеристику).

III. Доведіть чи спростуйте думку, що текст може актуалізувати значення морфеми, тобто морфема сприймається читачем / слухачем як самостійна значеннєва одиниця, наприклад, поданий поетичний текст ґрунтується на повторі префікса *не-* і побудований як певна перифраза його значення.

3. I. Прочитайте фрагмент поезії. Визначте головну думку та художньо-виражальні засоби. Поясніть написання слів з *нів-*, *нанів-*.

Можна знайти в пр..роді *нів/тони*
Можна ж..ття спинити на *нів/слові*
Але н..ма в ж..тті *на/нів/ціни*
Але н..ма в ж..тті *на/нів/любіві*
(А. Демиденко)

II. Спишіть, знімаючи скісну риску, вставляючи пропущені букви та розділові знаки, умотивуйте їх. Звірте з розділовими знаками, використаними автором поезії. Поясніть варіативність уживання їх.

III. Визначте, від якого слова і яким способом утворені позначені курсивом слова. Доведіть чи спростуйте думку, що похідне слово, як правило, складніше від твірного і формально (знаково) й значеннєво (семантично).

IV. Напишіть есе, продовживши тему поезії.

4. I. Прочитайте виразно уривок, охарактеризуйте художньо-виражальні засоби, використані автором. Обґрунтуйте доречність виокремлення другого абзацу.

По соломині ходить босою роса. Чорну косу *ріллі* обсіли хижі круки.
Захлинається осінь примхами дощу. Живцем *розчиняюся* у *пригірчених*
роздумах.

Осінь заходиться дощем (За С. Равською).

II. Спишіть. Підкресліть головні та другорядні члени речення, усно вкажіть спосіб їхнього вираження. Прокоментуйте орфограми в позначених курсивом словах.

III. З'ясуйте за морфемним словником української мови, чи *роз-* у підкресленому слові є префіксом, чи частиною кореня. Зробіть висновки.

IV. Доведіть чи спростуйте думку, що префікси можуть бути використані автором із художньо-виражальною метою.

IV. Складіть твір-мініатюру «Примхи осіннього дощу», вживаючи метафори. У кожному реченні підкресліть граматичні основи.

5. I. Прочитайте текст. Виконайте післятекстові завдання.

***

Всесвітній день здоров'я відзначається щорічно 7 квітня – у день створення *Всесвітньої організації охорони здоров'я* у системі *Організації Об'єднаних Націй* – спеціалізованої установи, що координує глобальні дії з боротьби з хворобами. У цей день тисячі людей відзначають важливість здоров'я для продуктивного і щасливого життя.

Моржування – це купання в холодній воді взимку у відкритій водоймі для загартовування організму людини.

Здоровий спосіб життя – це спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження і зміцнення здоров'я.

Загартовування – це система гігієнічних заходів, спрямованих на підвищення стійкості організму до несприятливих впливів різних метеорологічних факторів (холоду, тепла, сонячної радіації, зниженого атмосферного тиску).

Шкідливі звички – ряд звичок, що є шкідливими для організму людини. Вони перешкоджають їй розвиватися як розумово, так і фізично. З-поміж цих звичок виділяють декілька найбільш шкідливих – це **наркоманія**, алкоголізм, **токсикоманія** та тютюнокуріння. Кожна з цих звичок викликають залежність людини від тієї чи тієї речовини, що вона вживає (з мережі Інтернет).

II. Запишіть позначені курсивом словосполучення абревіатурами, уведіть їх у речення, узгоджуючи з дієсловами в минулому часі. Зробіть висновки.

III. З'ясуйте частиномовну приналежність підкреслених слів. З опертям на які значущі частини слова це можливо зробити? Обґрунтуйте думку.

IV. Доведіть чи спростуйте думку, що суфікси віддієслівних іменників на *-ння*, утворених від питомих чи запозичених основ, є продуктивними в офіційно-діловому, публіцистичному й науковому стилях мовлення. Відповідь проілюструйте прикладами.

V. З'ясуйте спосіб творення позначених темним курсивом слів; за 20-томним словником української мови (онлайн версія) визначте значення слова «манія» та значення його як другої частини складних слів. Простежте за зміною місця наголосу. Зробіть висновки.

VI. Продовжте текст, використовуючи речення з порівняльними зворотами. Уведіть у них віддієслівні іменники на *-ння* та складні слова з другою частиною *-манія*. Дотримуйтесь авторського стилю. У двох реченнях підкресліть усі члени речення, усно назвіть види обставин.

6. І. Прочитайте текст. Поміркуйте, з якою метою автор використав називні речення.

Двоє

Чорно-білою зеброю пішохідного переходу йдуть двоє *стареньких, пліч-о-пліч*. Неспішно. Він опирається на милицю, а вона, як завжди, зворушливо тримає його попід руку. Смуга чорна, смуга біла. **Як і їхнє життя.** Як і *чорно-білі* світлини з пожовклими кутиками у старенькому фотоальбомі, ті сторінки вони так люблять гортати тихими затишними вечорами. Вдивляються у фотографії, щось згадують, усміхаються. Теплом чорно-білих спогадів себе зігрівають, ніби зблизька своє життя розглядають. Смуга чорна, смуга біла *штрихпунктирною* лінією розділяє їхнє життя на те, що було і що буде. А вони йдуть собі *поволі* вперед. Усміхаються. *Пригорнувшись* одне до одного, пліч-о-пліч, двоє стареньких – він і вона. Щасливі... (За Славою Світовою).

II. Проаналізуйте односкладні речення. Поміркуйте, односкладним чи двоскладним є виділене темним курсивом речення. Свою думку доведіть.

III. Визначте частиномовну приналежність і спосіб творення позначених курсивом слів. З опертям на значущі частини слова чи контекст це можливо зробити? Обґрунтуйте відповідь.

IV. Яке, на вашу думку, ставлення автора до героїв розповіді? Чому ви так вирішили? Поясніть, проілюструйте відповідь прикладами з тексту.

V. Складіть діалог з опертям на власні враження від випадкових спостережень за літніми людьми, використайте називні, односкладні й двоскладні речення. Розіграйте діалог, дотримуйтеся правильної інтонації при передачі реплік.

7. І. Прочитайте текст. Спишіть, вставляючи пропущені букви й знімаючи скісну риску. Поясніть орфограми.

Корж із маком

Пухкий, духм..яний, пр..сипаний дрібними чорними бісеринками, красується по/серед столу корж із маком. Солодкий, мов нектар. І пахне, ніби квіти з луки мого дитинства. Дивлюся на нього й згадую. Три/колісний велос..пед, що так дзвінко поскрипував правим кол..сом, невтомно мандруючи сусідськими вулицями. Бабусину корову Булану – її гарні сині очі з довгими віями, дзвіночок на шиї й вінок з волошок. Білу емальовану кружку теплого домашнього молока з пухнастою пінкою-мереживом. «Підколінки» з кутасиками, коротеньку суkenочку й ч..пурні червоні сандалики. Ляльку Катрю з жовтим, куч..рявим волоссям, заплетеним у косу; лінивого кота Мартина, мамину ласкаву усмішку й казку перед сном. Дрібними чорними бісеринками – мак. І спогади (Слава Світова).

II. Підкресліть речення з порівняльними зворотами. Обґрунтуйте виражально-стилістичну функцію їх у художньому мовленні. Прокоментуйте розділові знаки при порівняльних зворотах. Поміркуйте, чи у всіх реченнях, що містять слова *мов*, *ніби* є порівняльні звороти.

III. Визначте спосіб творення позначеного курсивом слова й поясніть, як ви розумієте його значення. З опертям на які значущі частини слова можемо по тлумачити значення слова, не зафіксованого словниками? Поміркуйте, яку роль відіграє у розумінні значення слова контекст?

IV. Станьте співавтором тексту, продовжте його, використовуючи складні речення. Уведіть у них «вигадане» самостійно слово (що увиразнило б текст), значення якого слухач / читач може зрозуміти з опертям на значущі частини його. Обґрунтуйте вибір словотвірної моделі.

8. I. Послухайте текст. З'ясуйте про що в ньому йдеться. Поміркуйте, до якого стилю мовлення він належить. Дайте обґрунтовану відповідь.

***

Подумайте про це. Низькі тарифи збільшують використання води, часто даремне. З другого боку, що краще – зменшити потік води чи збільшити ціну, довівши тарифи на воду до її справжньої вартості?! Люди використовуватимуть стільки води, скільки вони захочуть сплатувати. *KSL приєднується до тих, хто вважає, що заробітна платня та податок на нерухомість є справедливим способом сплати за водопостачання.* Поки відмова від системи, що існує впродовж кількох поколінь, перебуває на стадії суперечностей, ми вважаємо, що перехід від податкових субсидій до виплат споживачів потребує детального розгляду. KSL, Юта (з інтернет-видання).

II. Спишіть. Підкресліть граматичні основи в позначеному курсивом реченні.

III. Визначте значення аббревіатури в тексті. Якщо значення аббревіатури невідоме, чи можемо зрозуміти яким членом речення вона є? Чи можливо з'ясувати її значення в контексті чи поза ним? Обґрунтуйте відповіді. З'ясуйте значення її, скориставшись пошуковою системою мережі Інтернет. Відредагуйте речення так, щоб читачеві / слухачеві було зрозуміло, від чийого імені ведеться розповідь.

IV. Поміркуйте, до односкладних чи двоскладних належить виділене темним курсивом просте речення, що входить до складного. Визначте смислові відношення між частинами складного речення.

V. Трансформуйте підкреслене словосполучення в одне слово. Укажіть спосіб його творення. Поміркуйте, чи змінився зміст висловлення? Зробіть висновки.

VI. Чи погоджуєтесь ви з позицією автора тексту щодо порушеної проблеми? Наведіть 2–3 переконливі аргументи на користь власної позиції або ж контраргументи на спростування позиції опонента.

9. I. Прочитайте текст. Поміркуйте, до якого стилю й жанру мовлення він належить. Дайте обґрунтовану відповідь.

***

Обладнання, яке коштує майже 800 млрд. \$, планують закупити через те, що три авіаційні компанії мають бажання поповнити й удосконалити свої авіаційні парки, але уряд розглядає це як доказ зниження торгових процесів зі США. Втім, у цьому випадку сума незначна. *Американський торговий дефіцит із Японією зріс уже до 3,2 млрд. \$, зменшивши тим самим вартість долара за кордоном... і спровокувавши зростання цін на імпортовані з Японії товари* (М. Стівенс).

II. Запишіть числівники, скорочені слова й графічні символи словами, дотримуючись правил узгодження числівників із іншими частинами мови. Прокоментуйте роль словозміни у цьому процесі.

III. Поміркуйте, простим чи складним є виділене курсивом речення. Дайте обґрунтовану відповідь.

IV. Відшукайте в тексті одне складне речення з різними видами зв'язку. Усно охарактеризуйте його. Знайдіть у ньому словосполучення, які можна трансформувати в одне слово. Укажіть спосіб творення. Поміркуйте, чи змінився зміст висловлення? Зробіть висновки.

V. Складіть з товаришем діалог-дискусію про те, що недолік новинних текстів полягає в надмірній кількості чисел; інколи можна «пожертвувати» точністю, замінивши їх словами *майже, близько, більше ніж, менше ніж*. Проілюструйте власні аргументи прикладами, використовуючи числівники.

10. I. Прочитайте текст. Визначте його стиль і жанр, тему та основну думку. Чи погоджуєтесь з поглядами автора на інформаційну ситуацію в Україні? Якщо так, запропонуйте власну модель «сита».

***

Кажуть, що наше народження – то є стрибок в океан інформації. Сучасний світ дає можливість чи не кожному робити подорожі в Інтернет. А батьки, школа, друзі, зустрічі з людьми, книги, кінофільми, теле- і радіопередачі, газети – усі годують нас інформацією.

Правда, з часом з'ясовується, що значна частка того, що ми спожили – це всього лише інформаційне сміття. *На жаль, сьогодні цього сміття*

настільки багато (його ніхто не підмітає, не спалює), що ним повально засипається внутрішній світ людей. Екрани телевізорів, сторінки журналів пропагують життя вільне і красиве без жодних затрат праці, без мозоля. А якщо пильніше придивитися, професійно глянути на інформаційний простір України, то уже не сумніваєшся, що іде якась спланована акція тотального винищення духу і моралі молодого покоління людей.

Підростаюче покоління, яке завтра стане животворною силою держави, повинне створити у внутрішніх просторах серця своєрідну модель сита, через яке мала б відсіватися полова від зерна (К. Ватаманюк).

II. Побудуйте структурні схеми усіх складнопідрядних речень. Визначте види підрядних частин. Прокоментуйте пунктограми у виділених реченнях.

III. Підкреслені слова запишіть у формі родового відмінка однини, позначте закінчення. Як можемо з'ясувати, чи не помилилися? Перевірте себе за граматичним словником української мови (словозміна).

IV. Випишіть п'ять якісних прикметників, утворіть від них усі ступеневі форми. Укажіть спосіб творення їх.

V. Вичленуйте іменники III відміни, запишіть їх в орудному відмінку, поясніть орфограми. Як можемо з'ясувати, чи не помилилися? Перевірте себе за граматичним словником української мови (словозміна).

11. I. Прочитайте поезію. Визначте тему та основну думку. Поміркуйте про стилістичну роль спонукальних речень.

Не огнівись,
І не візьми за зле
Батьківський докір
І пересторогу.
Прийди з дороги стомленим,
Але щасливим, що
Вернувся із дороги.
Переступи через розлуки
Біль...
Вклонись порогам
Батькової хати,
Де все твоє:
І мамин хліб, і хміль,
І та сльоза, що
Зронить в щасті
Мати

(Б. Радиш)

II. Спишіть складнопідрядні речення; побудуйте їхні структурні схеми, визначте види підрядних частин.

II. Випишіть прикметники, визначте розряди за значенням; від якісних утворіть ступеневі форми. Поясніть варіантне хитання прикметникових форм. Прокоментуйте роль словозміни у цьому процесі.

III. Від іменника *мати* утворіть присвійний прикметник. Прокоментуйте роль словотвірних засобів у творенні присвійних прикметників.

IV. Прослідкуйте за граматичним словником української мови (словозміна) за парадигмою слова «мати» залежно від його частиномовної приналежності. Прокоментуйте роль словотворення в цьому процесі; роль контексту для з'ясування частиномовної приналежності слова.

V. Складіть невеликий твір-роздум (у межах 10 речень) «Тому, хто стежку мамину втрачає, чужою буде й рідна сторона» (С. Травнева). Уведіть у текст твору слово «мати» як іменник і як дієслово. Уважно простежте за правильністю вибору морфем у процесі словозміни. Зробіть висновки.

12. I. Прочитайте текст. Визначте його головну думку.

Кожного дня повз нашу хату проходили **військово/полонені** що працювали на **буряко/пункті** і кожного дня я їх розстрілював зі свого соняшникового автомата. Солдати розбігалися в паніці, падали. З вел..чезних ран цабеніла кров і зал..вала спориш. Вони просили пощади. Я б стріляв до/сьогодні, коли б не мама.

– Синку – казала вона – витягни квочку заплуталася в гудинні та згреби щ..рицю що я наполола віднеси на межу перепни т..лятко.

Шкару..кою, лагідною долон..ю вона в..збирувала ненависть з моїх насупл..них бров..нят (В. Терен).

II. Спишіть, знімаючи ризик, вставляючи пропущені букви та розділові знаки.

III. Поясніть правопис виділених слів, укажіть спосіб творення, доберіть аналогічні щодо написання.

IV. У першому реченні знайдіть слово, яке може бути вжите в ролі іншої частини мови. Складіть з ним речення для розрізнення граматичного та лексичного значення. Накресліть схему його, дайте усну характеристику.

V. Поясніть, як ви розумієте зміст позначеного курсивом речення. Напишіть твір у публіцистичному стилі «Захоплення сучасних підлітків комп'ютерними іграми мілітаристського спрямування», використайте у творі останнє речення тексту як епіграф.

Відомості про апробацію результатів дисертації

<i>Назва конференцій, форуму, семінару, круглого столу</i>	<i>Місце проведення</i>	<i>Дата проведення</i>	<i>Форма участі</i>
<i>Міжнародні наукові й науково-практичні конференції</i>			
III Міжнародна науково-практична конференція «Лінгвалізація світу»	м. Черкаси	13–14 травня 2010 року	Очна
I Міжнародна науково-практична конференція «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку»	м. Переяслав-Хмельницький	17–18 травня 2012 року	Очна
I Міжнародна науково-практична конференція «Текст у сучасному лінгвістичному вимірі»	м. Переяслав-Хмельницький	18–19 квітня 2013 року	Очна
Міжнародна наукова конференція «Мова – література – культура в контексті національних взаємозв'язків»	м. Бердянськ	23–24 травня 2013 року	Заочна
Международная научно-практическая конференция «Проблемы модернизации образовательного процесса в школе и ВУЗе. Традиции и инновации в педагогике начальной школы»	м. Симферополь	25–27 вересня 2013 року	Очна
Міжнародна науково-практична конференція «Формування мовної особистості в багатоступеневій системі освіти: досвід, реалії, перспективи»	м. Івано Франківськ	17–18 жовтня 2013 року	Очна
II Міжнародна науково-практична конференція «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку»	м. Переяслав Хмельницький	2–3 жовтня 2014 року	Очна
Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти»	м. Одеса	29–30 жовтня 2014 року	Заочна
Міжнародна науково-практична конференція «Багатоманітність культур як педагогічна проблема»	м. Бердянськ	17–18 вересня 2015 року	Заочна
Міжнародна науково-практична конференція «Economics, management, low: socio-economic aspects of development»	Italy, Roma	January 29, 2016	Заочна
III Міжнародна науково-практична конференція «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку»	м. Переяслав-Хмельницький	6–7 жовтня 2016 року	Очна
Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку»	м. Київ	2–3 листопада 2017 року	Очна

та концепції нової української школи»			
Міжнародна науково-практична конференція «Science and education: trends and prospects»	United States of America, Taunton	February 23, 2018	Заочна
IV Міжнародна науково-практична конференція «Професійна освіта в Україні в контексті імплементації Закону України “Про освіту”»	м. Переяслав-Хмельницький	24–25 травня 2018 року	Очна
Міжнародна науково-практична конференція «Problems of the development of modern science: theory and practice»	Spain, Madrid,	April 28, 2018	Заочна
Міжнародна науково-практична конференція «Теоретична і дидактична філологія: надбання, проблеми, перспективи розвитку»	м. Переяслав-Хмельницький	4–5 жовтня 2018 року	Очна
Міжнародна науково-практична конференція «Мова і соціум: етнокультурний аспект»	м. Бердянськ	18–19 жовтня 2018 року	Очна
Міжнародна науково-практична конференція «Передові технології реалізації освітніх ініціатив»	м. Переяслав-Хмельницький	5 лютого 2019 року	Очна
Міжнародні освітні форуми			
Міжнародний освітній форум «Особистість в єдиному освітньому просторі»	м. Запоріжжя	7–18 квітня 2014 року	Заочна
Усеукраїнські наукові й науково-практичні конференції			
Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми шкільної та вишівської лінгводидактики: реалії та перспективи. Доробок наукової школи М.І. Пентиліук»	м. Херсон	7–8 квітня 2011 року	Очна
Всеукраїнська наукова конференція «Лінгвістика наукового тексту: теорія і методика»	м. Херсон	13–14 жовтня 2011 року	Очна
Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми культури української мови і мовлення»	м. Острог	1–2 листопада 2012 року	Очна
VI Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених «Українська культура XX-XXI століття: екзистенційний, компаративний та гендерний аспекти»	м. Одеса	7–8 листопада 2014 року	Заочна
IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми культури української мови і мовлення»	м. Острог	6–7 листопада 2014 року	Очна
XIII Всеукраїнська науково-практична конференція імені Віктора Ужченка «Образне слово Луганщини»	м. Луганськ	10–11 квітня 2014 року	Заочна

II Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток національно мовної особистості в умовах неперервної освіти: надбання, реалії, перспективи»	м. Умань	22–23 жовтня 2015 року	Заочна
V Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми культури української мови і мовлення»	м. Острог	5–6 листопада 2015 року	Очна
Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 80-річному ювілею від дня народження та 50-річчю наукової діяльності доктора педагогічних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Пентиліук Марії Іванівни «Актуальні проблеми лінгводидактики: реалії та перспективи»	м. Херсон	7–8 квітня 2016 року	Очна
Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського – джерело формування українськомовної особистості»	м. Умань	28 вересня 2016 року	Заочна
III Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток національно мовної особистості в умовах неперервної освіти: надбання, реалії, перспективи»	м. Умань	10–11 листопада 2016 року	Заочна
Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Формування мовної особистості в умовах реалізації концепції Нової української школи»	м. Київ	29 травня 2018 року	Заочна
II Всеукраїнська науково-практична конференція «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання»	м. Кам'янець-Подільський	28 березня 2018 року	Заочна
Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми дитинства в контексті сучасної педагогіки» до 100-річчя Василя Сухомлинського (м. Дрогобич, 26–27 квітня 2018 року)	м. Дрогобич	26–27 квітня 2018 року	Очна
Усеукраїнські науково-практичні семінари			
Всеукраїнський науково-практичний семінар «Гуманна педагогіка у процесі особистісного розвитку дитини» («Лицар гуманної педагогіки – Василь Олександрович Сухомлинський») до 100-річчя від дня народження видатного педагога	м. Умань	21 лютого 2018 року	Заочна

<i>Круглі столи</i>			
Круглий стіл «Методика навчання української мови в системі компетентнісної освіти», присвячений пам'яті та науковій спадщині члена кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича	м. Київ, НАПН	25 лютого 2013 року	Очна
Круглий стіл «Урок української мови в системі компетентнісної освіти», присвячений пам'яті й науковій спадщині члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича	м. Київ, НАПН	28 березня 2014 року	Очна
Круглий стіл «Сучасні підходи до навчання української мови і літератури в школі», присвячений 90- річчю з дня народження члена кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича	м. Київ, НАПН	19 березня 2015 року	Очна
Круглий стіл «Оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів ЗНЗ», присвячений пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича	м. Київ, НАПН	17 березня 2017 року	Очна
Круглий стіл «Актуальні проблеми компетентнісного орієнтованого навчання української мови в сучасних закладах освіти», присвячений пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича	м. Київ, НАПН	16 березня 2018 року	Очна
Круглий стіл «Концептуальні засади компетентнісного навчання української мови», присвячений пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича	м. Київ, НАПН	15 березня 2019 року	Очна

Додаток Г

АКТИ (ДОВІДКИ) ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

* УКРАЇНА *

Бердянська міська рада Запорізької області

БЕРДЯНСЬКА

ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЮ ШКОЛОю I-III

Бердянської міської ради

Запорізької області

Код ЄДРПОУ 25000001

71100, Запорізька обл., м. Бердянськ,

буль. Гаїдири, 9

Тел. № 50-24-1002019

Довідка

про апробацію й упровадження матеріалів дисертаційної праці

Кулик Олени Дмитрівни

«Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти в процесі навчання словотвірної системи української мови»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

зі спеціальності

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Упродовж 2013–2018 років Оленою Дмитрівною Кулик було впроваджено експериментальну методику навчання словотвірної системи української мови з позицій мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів в освітній процес Бердянської загальноосвітньої школи I–III ступенів №11 Бердянської міської ради Запорізької області.

Розроблені за результатами дослідження матеріали успішно пройшли апробацію, підтвердили теоретичне і практичне значення їх для формування словотвірних умінь учнів 5–9 класів під час вивчення всіх розділів шкільного курсу української мови й підвищення рівня інтелектуального та мовленнєвого розвитку школярів.

Пропонована методика навчання словотвірної системи української мови з позицій мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів реалізовувалася, зокрема, шляхом упровадження системи вправ та завдань на текстовій основі, що сприяло посиленню комунікативного аспекту вивчення процесів словотворення, мотивувало учнів до ініціативних дій у спілкуванні, стимулювало ситуативну словотвірність, уможливило оцінку власних рівнів словотвірних знань, умінь і навичок, можливостей організації мовленнєвої діяльності в різних навчальних та життєвих ситуаціях, а отже, формування словотвірних умінь учнів відбувалося в контекстній взаємодії з розвитком їхнього мовлення. Результати апробації підтвердили, що запропонована методика є ефективною для мовленнєвого розвитку учнів основної школи в процесі вивчення словотвірної системи української мови.

Результати дослідження О. Д. Кулик було обговорено та схвалено на засіданні педагогічної ради Бердянської загальноосвітньої школи I–III ступенів №11 Бердянської міської ради Запорізької області протокол №4 від 21.12.2018 року.

Директор Бердянської
загальноосвітньої школи
I–III ступенів №11
Бердянської міської ради
Запорізької області

 М.В. Міщенко

**БЕРДЯНСЬКА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ШКОЛА І–ІІІ СТУПЕНІВ № 16
з поглибленим вивченням іноземних мов
Бердянської міської ради Запорізької області**

Код ЄДРПОУ 26338788

вул. Ліспайська, буд. 45,
м. Бердянськ, Запорізької області, 71100
Тел. (06153) 4-38-55, 4-32-94, 4-08-90
E-mail: berd16@ukr.net
Офіційний сайт: www.school16.com.ua

від 22 02 20 19 р.

№ 02/54

Довідка

**про апробацію й упровадження матеріалів дисертаційної праці
Кулик Олени Дмитрівни**

**«Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої
освіти в процесі навчання словотвірної системи української мови»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Експериментальне дослідження Олени Дмитрівни Кулик, упроваджене на базі Бердянської спеціалізованої школи І–ІІІ ступенів № 16 з поглибленим вивченням іноземних мов Бердянської міської ради Запорізької області, передбачало створення цілісної системи роботи наскрізного вивчення словотвірної системи (під час вивчення всіх розділів шкільного курсу української мови), скерованої на розвиток усного й писемного мовлення учнів 5–9 класів.

Під час апробації в освітньому процесі системи вправ та завдань словотвірного характеру на основі особистісно орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, комунікативно-когнітивного, функційно-стилістичного, текстоцентричного і дослідницького підходів було підтверджено її дидактичний потенціал та безпосередній вплив на мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти.

Під час упровадження експериментальної методики здійснювався моніторинг сформованості словотвірних умінь і навичок школярів (за когнітивно-нормативним, діяльнісно-нормативним, комунікативно-прагматичним критеріями та словотвірним і мовленнєвим показниками) і порівняльний аналіз одержаних результатів. Підсумки експериментального навчання засвідчили позитивну динаміку в рівнях сформованості словотвірних умінь і навичок, що уможливило зробити висновок про ефективність дисертаційної праці О. Д. Кулик.

Учителі української мови схвалили проведену автором роботу, а розроблену методику навчання словотвірної системи української мови з позицій мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів визнали продуктивною для впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Результати дослідження О. Д. Кулик було обговорено та схвалено на

засіданні педагогічної ради Бердянської спеціалізованої школи I-III ступенів № 16 з поглибленим вивченням іноземних мов Бердянської міської ради Запорізької області (протокол № 1 від 15.01.2019 року).

Директор

Н.П. Кондратюк

Комунальний заклад «Нікопольська середня загальноосвітня
школа І-ІІ ступенів № 11»

вул. Лапинська, 130, м. Нікополь, 53222, тел. 5–28–16, 5–16-27

e-mail: school11-9@i.ua

Код ЄДРПОУ 33518113

Від 22.02.19 № 45

На № _____ від _____

Довідка
про апробацію й упровадження матеріалів дисертаційної праці
Кулик Олени Дмитрівни
« Мовленнєвий розвиток учнів 5-9 класів закладів загальної середньої
освіти в процесі навчання словотвірної системи української мови»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі
спеціальності
13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Результати дисертаційної роботи « Мовленнєвий розвиток учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти в процесі вивчення словотвірної системи української мови» кандидата педагогічних наук , доцента кафедри української лінгвістики і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Кулик Олени Дмитрівни упродовж 2013-2018 років апробувалися й упроваджувалися в освітній процес комунального закладу загальної середньої освіти « Нікопольська загальноосвітня середня школа І-ступенів №11» . Учителі української мови врахували концептуальні положення дослідження й використовували його результати на уроках української мови в 5-9 класах.

Відповідно до мети й завдань дослідного навчання в процесі вивчення словотвірної системи української мови на уроках застосовувалися особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, комунікативно-дослідницький підходи, традиційні й інноваційні форми, методи й прийоми роботи, дидактичні ресурси технологій мовленнєвої активності, інформаційно-комунікативних, блокового навчання мови, що сприяло ефективному мовленнєвому розвитку й формуванню комунікативної компетентності учнів 5-9 класів. Запропоновані дисертанткою матеріали отримали схвальну оцінку вчителів і учнів.

Результати дослідження Кулик Олени Дмитрівни обговорено й схвалено на педагогічній раді комунального закладу загальної середньої освіти « Нікопольська загальноосвітня середня школа І-ІІ ступенів №11», прийнято рішення авторську методику навчання словотвірної системи української мови з позицій мовленнєвого розвитку учнів 5-9 класів визнати продуктивною для впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня (протокол № 7 від 20.02.2019 року).

Директор
комунального закладу
загальної середньої освіти
« Нікопольська загальноосвітня
середня школа І-ІІ ступенів №11»

С.М. Симониш

ЛЮХЧАНСЬКА ЗОШ І – ІІІ СТУПЕНІВ
САРНЕНСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

34508, с. Люхча, вул. Центральна 6,
Ідентифікаційний код 22558889, тел. (03655)92 – 2 – 46, E – mail: znz_lyhcha@ukr.net

---

Від 25.02.2019 р. № 82

Довідка
про апробацію й упровадження матеріалів дисертаційної праці
Кулик Олени Дмитрівни
«Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої
освіти в процесі навчання словотвірної системи української мови»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності
13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Упродовж 2013–2018 років кандидатом педагогічних наук, доцентом, доцентом кафедри української лінгвістики і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Кулик Оленою Дмитрівною проведено апробацію матеріалів з досліджуваної проблеми.

Учителям української мови Люхчанської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів був наданий методичний супровід: навчальні й навчально-методичні посібники, довідкова література, методичні вказівки та рекомендації, опорні конспекти уроків, індивідуальні завдання для учнів, збірники вправ і тестів, комп'ютерні презентації, ілюстративні матеріали й ін., які переконали користувачів у тому, що процес навчання словотвірної системи української мови в аспекті розвитку мовлення учнів 5–9 класів є багатоетапним та безперервним. Він сприяє усвідомленню слова як найважливішої одиниці мови, а засвоєння словотвірного матеріалу з опертям на усні і письмові тексти, що мають певний комунікативний потенціал і містять опис комунікативних ситуацій, уможливорює ефективне засвоєння словотвірних одиниць, усвідомлене оперування ними в умовах комунікативних ситуацій.

Упродовж експериментальної роботи вдалий застосунок мала система спеціальних вправ і завдань (різних за складністю, оригінальних, нестандартних, цікавих), виконання яких дало можливість учням швидше опанувати й краще запам'ятати закони українського словотворення, знання яких уможливорює усвідомлення залежностей між словами та їх значущими частинами, словотвірними зв'язками, граматичними ознаками, лексичним значенням, орфографічними правилами й зв'язністю тексту.

Рішення про успішне впровадження результатів дисертації О. Д. Кулик «Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти в процесі вивчення словотвірної системи української мови», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, ухвалено на засіданні педагогічної ради Люхчанської загальноосвітньої школи I–III ступенів (протокол № 5 від 30.01.2019 року).

В.о. директора
Люхчанської
загальноосвітньої школи I–III ступенів

О. І. Сосюк

**Малинська загальноосвітня
школа I-III ступенів №3**
вул. Суворова, 1, м. Малин
Житомирської області, 11601,
тел./факс: (04133) 5-23-60, 5-27-80,
e-mail: malin_school3@meta.ua
Код ЄДРПОУ 22055208

Від 20.02.2019 р. № 23

На № _____ від _____

Довідка
про апробацію упровадження матеріалів дисертаційної праці
Кулик Олени Дмитрівни
«Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти в
процесі навчання словотвірної системи української мови»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності
13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Упродовж 2013–2018 років в освітній процес Малинської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 3 упроваджувалися результати дисертаційної роботи доцента кафедри української лінгвістики і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Кулик Олени Дмитрівни. Зокрема було експериментально апробовано методику навчання словотвірної системи української мови з позицій мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів. Дисертантка запропонувала лінгводидактичну модель, яка передбачає поетапне засвоєння словотвірних знань, формування відповідних умінь і навичок, що визначаються за когнітивно-нормативним, діяльнісно-нормативним, комунікативно-прагматичним критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів, кожний з яких характеризується двома показниками – словотвірним і мовленнєвим.

Варті уваги виокремлені й обґрунтовані спеціальні методи навчання словотвірної системи української мови в аспекті мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів й система словотвірних вправ. Неабиякий інтерес у процесі організації навчання словотвірної системи української мови спричинило використання лінгвокультурологічного компонента, що спонукає учнів до мовленнєвої активності, має не лише навчальне, а й виховне значення (виховує повагу до української культури, традицій, мови) й використання зорових опор (наочно-графічних схем, знаково-символічних моделей й ін.), що сприяють усвідомленому засвоєнню словотвірних знань, формуванню умінь і навичок під час вивчення всіх розділів шкільного курсу української мови.

Використання матеріалів дисертації засвідчило високий рівень виконаного дослідження, його теоретичне й практичне значення. Запропоновані О. Д. Кулик

наукові й науково-практичні розробки надали необхідну методичну допомогу вчителям та стали надійним підґрунтям у навчанні словотвірної системи української мови в аспекті мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів. Обговоривши результати дослідження, вчителі української мови підтримали пропозицію рекомендувати розроблену О. Д. Кулик методику для впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти II ступеня (протокол засідання педагогічної ради №3 від 30.01.2019 року).

Директор школи

О.М.Мельошин

Україна

**ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКА РАЙОННА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

ВІДДІЛ ОСВІТИ

**МАЛОКАРАТУЛЬСЬКЕ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНЕ ОБ'ЄДНАННЯ
«ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІ СТУПЕНІВ-ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»**

08450 с. Мала Каратувль, вул. Переяславська, 7 тел. 2-23-16, malakaratul@ukr.net

від «22» лютого 2019 року № 5

Довідка

про апробацію й упровадження матеріалів дисертаційної праці

Кулик Олени Дмитрівни

**«Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої
освіти в процесі навчання словотвірної системи української мови»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Результати дисертації впроваджено в освітній процес
Малокаратульського навчально-виховного об'єднання «загальноосвітня
школа І-ІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Переяслав-
Хмельницького району Київської області.

Обґрунтована й апробована методика навчання словотвірної системи
української мови учнів 5–9 класів, що характеризується реалізацією сучасних
підходів особистісно-орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного,
комунікативно-когнітивного, функційно-стилістичного, текстоцентричного і
дослідницького; основних методів – усного викладу матеріалу; бесіди;
спостереження за мовою; роботи з підручником; методу вправ;
інтерактивного; та допоміжних – аналізу тексту(концептуального,
герменевтичного, мовностильового) і його мовних засобів; спрямованого
слухання, читання й обмірковування; дослідницького; моделювання

(словотвірного, комунікативного), передбачає осмислення учнями особливостей і характерних рис певного словотвірного явища як складника висловлювання, зумовленого комунікативною програмою мовця, сприяє не лише засвоєнню учнями формальних словотвірних засобів у різних їхніх семантико-словотвірних виявах, а й розумінню закономірностей їхнього поєднання, що слугує базою для вироблення стійких комунікативно-прагматичних навичок розпізнавати і творити мовні одиниці та правильно використовувати їх у власному мовленні.

Запропонована система вправ, спрямована на засвоєння учнями відомостей про будову слова й словотвір, виявлення основних закономірностей і тенденцій словотворення, осмислення словотвірної вмотивованості, спостереження за послідовністю переходу елементарних фактів словотворення до більш складних, репрезентує словотвірний матеріал на синтаксичній і текстовій основі, що сприяє вдосконаленню рецептивно-продуктивних видів мовленнєвої діяльності учнів 5–9 класів, а відтак і розвитку їхнього мовлення.

Результати наукової розвідки О. Д. Кулик засвідчили позитивну динаміку рівня сформованості словотвірних умінь в аспекті розвитку мовлення учнів 5–9 класів та заслуговують на подальше впровадження у процес навчання української мови в закладах загальної середньої освіти, їх було обговорено та схвалено за засіданні педагогічної ради Малокаратульського навчально-виховного об'єднання «загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Переяслав-Хмельницького району Київської області (протокол № 3 від 21.02.2019 року).

Директор

Малокаратульського навчально-виховного об'єднання

«загальноосвітня школа І-ІІ ступенів –

дошкільний навчальний заклад»

Переяслав-Хмельницького району

С. Сич

ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКА

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ № 2

ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

08400, м. Переяслав-Хмельницький, вул. Московська, 4. тел. 5 - 18 - 33, е – mail: druga_shkola@ukr.net
Ідентифікаційний код 20598092

11.01.2019 року № 8

Довідка

про апробацію й упровадження матеріалів дисертаційної праці

Кулик Олени Дмитрівни

**«Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти в процесі навчання словотвірної системи української мови»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності**

13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Результати наукового дослідження О.Д. Кулик упроваджувалися в освітній процес Переяслав-Хмельницької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів №2 протягом 2013–2018 років.

Учителі української мови були забезпечені навчальними й навчально-методичними посібниками, дидактичним і довідковим матеріалом, методичними матеріалами і рекомендаціями, покликаними надати допомогу у вирішенні складних питань, пов'язаних із вивченням будови слова й словотвору не лише під час студіювання учнями відповідних розділів, а й упродовж усього курсу навчання української мови в 5–9 класах закладів загальної середньої освіти.

Під час експерименту увага акцентувалася на формуванні словотвірних умінь учнів, пов'язаних із конструюванням похідних лексем за словотвірними моделями, розрізненням нормативних/ненормативних словотвірних одиниць, усвідомленням доцільного / недоцільного вживання їх у мовленні, визначенням внутрішньої зумовленості вибору словотвірних і граматичних варіантів, декодуванням словотвірних значень з опорою на контекст (в рецептивних видах мовленнєвої діяльності), нормативним використанням словотвірних засобів у мовленні згідно з комунікативними

настановами (в продуктивних видах мовленнєвої діяльності). Зверталася увага й на вміння учнів урахувати варіативність словотвірних норм під час декодування й кодування інформації.

Практична цінність дослідження визначається можливістю використання його положень, висновків і рекомендацій в практичній роботі вчителів української мови, під час читання лекцій на курсах підвищення кваліфікації, у процесі підготовки студентів філологічних факультетів педагогічних навчальних закладів, для вдосконалення змісту шкільних програм, підручників, методичних посібників.

Результати дослідження Кулик Олени Дмитрівни обговорено й схвалено на педагогічній раді Переяслав-Хмельницької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів №2, прийнято рішення авторську методику навчання словотвірної системи української мови з позицій мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів визнати продуктивною для впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти (протокол №3 від 10.01.2019 року).

Директор

Переяслав-Хмельницької

загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів №2

В. Одинець

**ПИРЯТИНСЬКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ № 4
ПИРЯТИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

вул. Європейська, 2, м. Пирятин Полтавської області, 37000 тел. (+38 05358) 22244, 20059,
E- mail: znz4pir@ukr.net Web: <http://pirschool4.klasna.com/> Код ЄДРПОУ 23543938

22.02. 2019 № 4 /02-19

Довідка
про апробацію й упровадження матеріалів дисертаційної праці
Кулик Олени Дмитрівни
«Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої
освіти в процесі навчання словотвірної системи української мови»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності
13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

У період з 2013 до 2018 року на базі Пирятинської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 4 здійснювалася апробація й упровадження в освітній процес основних результатів наукового дослідження О. Д. Кулик, кандидата педагогічних наук, доцента, доцента кафедри української лінгвістики і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Дисертанткою було розроблено й упроваджено експериментальну методику навчання словотвірної системи української мови з позицій мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Цінність авторської методики визначається скерованістю не лише на розвиток мовлення школярів, а й на полегшення засвоєння ними складного орфографічного, лексичного, граматичного матеріалу з опертям на словотвірні явища. Під час здійснення експериментального дослідження вчителі української мови були забезпечені необхідним навчально-методичним, інструктивним, ілюстративним, дидактичним матеріалом, комплексом додаткових засобів навчання – таблиці, схеми, моделі, зразки, мультимедійні презентації, навчальні відео- та аудіозаписи й ін.

Обговоривши результати експериментального дослідження, вчителі української мови підтримали рішення схвалити проведену автором роботу, а розроблену методику навчання словотвірної системи української мови з позицій мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів визнати доцільною для впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти (протокол засідання педагогічної ради Пирятинської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 4 № 03 від 20 лютого 2019 року).

Директор
Пирятинської
загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 4 Л.Г.Шкурупій

ПІЩАНСЬКЕ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНЕ ОБ'ЄДНАННЯ
«ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА I-III СТУПЕНІВ – ДИТЯЧИЙ САДОК»
вул. Замкова, 74, с. Піщана, Білоцерківський р-н, Київська обл., 09160. тел. (04463) 20319,
e-mail: pischana-school@ukr.net Код ЄДРПОУ 25566398

від «23» січня 2019 року № 72

Довідка
про апробацію й упровадження матеріалів дисертаційної праці
Кулик Олени Дмитрівни
«Мовленнєвий розвиток учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти в процесі навчання словотвірної системи української мови»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності
13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

Методика навчання словотвірної системи української мови в аспекті мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, розроблена кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри української лінгвістики і методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Кулик Оленою Дмитрівною, упроваджувалася в освітній процес Піщанського НВО «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дитячий садок» упродовж 2013–2018 років.

Експериментальна робота спрямована на формування словотвірних умінь і навичок учнів 5–9 класів під час вивчення всіх розділів шкільного курсу української мови й покликана змістити акценти з власне вивчення словотвірної системи на усвідомлене розуміння учнями значення й ролі арсеналу словотвірних засобів української мови в чужому, й активне послуговування у власному усному / писемному мовленні, спілкуванні.

Результати дослідного навчання підтвердили ефективність методики, розробленої О. Д. Кулик. Запропонована авторкою система вправ на текстовій основі, багатий дидактичний, довідковий, навчально-методичний матеріал надає учителеві української мови допомогу у вирішенні питань, пов'язаних із засвоєнням учнями складних словотвірних явищ, формуванням у них умінь безпомилково утворювати слова відповідно до національної специфіки української мови, граматично правильно поєднувати їх у реченні, свідомо послуговуватися в мовленні.

Учителі української мови обговорили результати дослідження О. Д. Кулик, визнали актуальність їх і практичне значення для підвищення якості мовної й мовленнєвої підготовки учнів. Модель навчання словотвірної системи української мови в аспекті мовленнєвого розвитку учнів 5–9 класів рекомендована для впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти (протокол засідання педагогічної ради № 72 від 23.01.2019 р.).

Директор
Піщанського НВО
«ЗОШ I-III ступенів – дитячий садок»

Л.П. Ляшенко